

RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING BANK XIZMATLARIDAGI ROLI

Yunusov Murodjon Ne'matillo o'g'li
Andijon Mashinasozlik Instituti
“Iqtisodiyot” yo‘nalishi 4-bosqich talabasi

Bugungi kunda bank sohasida moliyaviy texnologiyalarga asoslangan innovatsiyalarining eng ommalashgan yo‘nalishlari bu onlayn to‘lov texnologiyalari, biometrik identifikatsiyalash va robotlashtirishdir. So‘nggi bir necha yil ichida Respublikamiz bank tizimida sezilarli texnologik o‘zgarishlar yuz berdi. Jumladan 2024-yil 1-fevral kuni “Raqamli texnologiyalar xalqaro markazini tashkil etish bo‘yicha birinchi navbatdagi chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi prezident farmoni [PF-25-son] qabul qilindi. Farmon bilan Raqamli texnologiyalar xalqaro markazi (International Digital Technology Center — “ENTERPRISE UZBEKISTAN”) tashkil etildi. 2024-yil 1-iyundan 5 yilgacha bo‘lgan muddatga markazda xorijiy kompaniyalar uchun qo‘llaniladigan maxsus huquqiy rejim eksperiment tariqasida joriy qilinadi.

Shuningdek, Markaz hududida eksperiment tariqasida quyidagi sohalarda maxsus huquqiy rejim joriy etiladi:

- Raqamli texnologiyalar sohasida innovatsiyalar, xizmatlar va biznes mahsulotlarini ishlab chiqish va sinovdan o‘tkazish bo‘yicha “tartibga solish qumdoni”ni joriy etish;
- Bojxona va soliqqa tortish;
- Mehnat munosabatlari;
- Moliya va bank faoliyati;
- Shaxsga doir ma’lumotlarga ishlov berish va ularni himoya qilish;
- Davlat xizmatlarini ko‘rsatish;
- Intellektual mulkni himoya qilish;
- Tijorat va fuqarolik nizolarini ko‘rib chiqish.

International Conference on Education and Innovation

Bunda Raqamli texnologiyalar vazirligi maxsus huquqiy rejimni joriy etish bo'yicha vakolatli organ hisoblanadi.

Dunyo taraqqiyotida raqamli texnologiyalarning o'rni va ahamiyati yil sayin yuridik shaxslar va yakka tartibdagi tadbirkorlar, jismoniy shaxslar ortib bormoqda. Ayniqsa, texnik transformatsion jarayonlarning moliyaviy sektorlarga keng tatbiq etilishi bank tizimlari, to'lov operatsiyalari, kreditlash va boshqa shu turdagi xizmatlar samaradorligini yanada oshirmoqda. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tijorat banklari tizimini raqamlashtirishda faol ishtirok etmoqda: tezkor to'lovlar tizimi yaratildi, bu to'lovlarni real vaqtda tunu kun, shu jumladan banklar o'rtasidagi dam olish va ta'til kunlari, Milliy to'lov tizimi orqali amalga oshirishga imkon berdi. "Uzcard" va "Humo" milliy to'lov vositalarini qabul qilish uchun infratuzilma yaratildi. Va shunga qaramay, respublikamizda moliyaviy texnologiyalarni rivojlantirishning asosiy xarakteristikasi tijorat banklari bo'lib, ular an'anaviy kredit tashkilotlari bo'lib, texnologik modernizatsiyaga katta mablag' sarflaydilar va o'zlarining auditoriyalarini faol ravishda ko'paytiradilar. Zamonaviy bank tizimida an'anaviy banklar mijozlar bilan ishlashda yangi texnologik yechimlardan – mobil ilovalar, chatlar va robo edvayzerlardan (robot maslahatchi) foydalanadigan Neobanklar bilan raqobatlashadi. So'nggi bir necha yil ichida Internet tarmog'ining qamrab olinishi, uning sifati va respublikamizda smartfonlar sonining ko'payishi, aholining moliyaviy va kompyuter savodxonligi oshdi. Banklar riskini kamaytirish uchun bank mijozlarini identifikatsiyalash va autentifikatsiya qilishning yagona tizimini yaratish rejalashtirilgan bo'lib, keyinchalik biometrik parametrlar bilan to'ldiriladi. Tijorat banklari moliyaviy mahsulotlar va xizmatlarni ishlab chiqish va sotishda vositachilarni kamaytirish masofadan ishlaydigan texnologiyalarini ishlab chiqishga qaratilgan moliyaviy texnologiyalar qo'llanila boshlandi. Shuni qayd etish kerakki, tijorat banklarini raqamli rivojlanish strategiyasi ishlab chiqilishi lozim hamda aksiyadorlar tijorat banklarini strategik rivojlantirishga oid tadbirlarning bajarilishi ustidan nazorat qilish imkoniyatiga ega bo'lishi kerak[16]. Fikrimizcha, tijorat

banklarning bankdan tashqari xizmatlar orqali raqamli ekotizimni kengaytirishga bo'lgan tijorat manfaatdorligi oshishi sabablari quyidagilardir:

Birinchiidan, an'anaviy bank bozorida raqobat kuchaymoqda. Ular bilan qamrab olinmagan aholi ulushi borgan sari kamayib bormoqda. Shubhasiz, ushbu sharoitda banklar o'rtasida mijozlarning qayta taqsimoti ro'y berish ehtimoli katta. Shu bilan birga bank bo'lmagan ishtirokchilarning – mikrofirmalar, chakana savdo tarmoqlari, mobil aloqa operatorlarini bozordagi ulushi kengayib bormoqda. Bunday raqobat sharoitida banklar uchun samarali kurash vositalarni ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ikkinchiidan, banklar qo'shimcha daromad manbalarini izlashga urinmoqdalar, bular banklar o'zlariga xos bo'lmagan yangi xizmatlarni taklif qilish orqali diversifikatsiya qilish mumkin. Fikrimizcha, raqamli texnologiyalar asoslangan yangi sharoitlarda banklar uchun asosiy masala mijozlar bilan o'zaro munosabatlarni chuqurlashtirish hisoblanadi. Avvalo, mijoz va bank o'rtasida ishonch ta'minlanishi kerak, shunda mijoz bankda qolish orqali barcha xizmatlar bo'yicha takliflar paketini oladi va tabiiyki, shunda mijoz boshqa banklarni qidirish uchun vaqtni sarflamasligi mumkin.

Uchinchiidan, raqamli ekotizimlar bozorga kirish uchun kuchli to'siqlarni yaratadi. Raqamli transformatsiya jarayonini kechiktirayotgan tijorat banklari asosiy mahsulotni takomillashtirishlarida, qo'shimcha moliyaviy va nomoliyaviy xizmatlarni bozorga taklif qilish borasida murakkab vaziyatga tushib qoladilar.

Markaziy bank ma'lumotlarigako'ra, 2021-yilda 13748 nafar jismoniy shaxs masofaviy bank xizmatlaridan foydalangan bo'lsa, 2023-yil 1-yanvar holatida ularning soni 22765 nafarga yetdi. Mobil ilovalar sonining ko'payishi, QR-kod tizimining afzalliklari, eng asosiysi, aholida raqamli moliyaviy xizmatlardan foydalanish bo'yicha savodxonlikning yaxshilanib borishi bilan bank tizimida raqamli texnologiyalardan foydalanish ko'lamini ortmoqda. Shuningdek, raqamli texnologiyalar bugungi kundagi moliyaviy xizmatlar bozoridagi o'zgarishlar keskinlashmoqda va bu bozor qayta tuzilmoqda, an'anaviy ishtirokchilar va an'anaviy biznes modellarini faol ravishda

almashtirmoqda. Moliyaviy xizmatlar uchun yangi taklif qilinayotgan raqamli moliyaviy mahsulotlar (yechimlar) iste'molning odatdagi ko'rinishini o'zgartiradi, bir qator xarajatlarni kamaytirishga yordam beradi (mijozlar bazasini boshqarish, sodiqlik dasturlari va boshqalar), biznes jarayonlarning samaradorligi va sifatini oshiradi (maqsadli segmentni egallash va h.k.), shuningdek, asosiy biznesning barqaror rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Tabiiyki, bunday holda moliyaviy texnologiyalar (yoki fintech) sanoati asta-sekin zamonaviy iqtisodiyotning mustaqil, jadal rivojlanayotgan sohasiga aylanayotgani yaqqol ko'zga tashlanmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli texnologiyalar xalqaro markazini tashkil etish bo'yicha birinchi navbatdagi chora-tadbirlar to'g'risida"gi farmoni [PF-25-son]
2. Mamadiyarov Z.T. Raqamli iqtisodiyotda masofaviy bank xizmatlarining evolyusion rivojlanishi: mulohazalar va tahlillar // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali. № 3, may-iyun, 2020.
Azlarova A.A., Abduraxmanova M.M. Raqamli
3. Iqtisodiyotni rivojlantirishda tijorat banklari xizmatlarining o'rni // "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali. № 6, noyabr-dekabr, 2019.
4. www.gazeta.uz rasmiy web sayti.
5. <https://journal.bfa.uz/index.php/bfaj/article/view/41>-O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya Akademiyasining web sayti.